

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. Драгоманова

КАРТАШОВА Любов Андріївна

УДК 378.016:004

**ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНА СИСТЕМА
НАВЧАННЯ ОСНОВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ
ІНОЗЕМНИХ МОВ**

13.00.02 – Теорія і методика навчання інформатики

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2004

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор фізико-математичних наук, професор

Провотар Олександр Іванович

Київський національний університет імені

Тараса Шевченка, завідувач кафедри інформаційних систем факультету кібернетики.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор

Клочко Віталій Іванович,

Вінницький національний технічний університет,

завідувач кафедри вищої математики;

кандидат педагогічних наук, доцент

Чепрасова Тетяна Іванівна,

Волинський державний університет імені Лесі Українки; кафедра прикладної математики.

Провідна установа: Інститут засобів навчання АПН України, відділ інформатизації навчально-виховних закладів; м. Київ.

Захист відбудеться „ 28 ” вересня 2004 року о 14³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д26.053.03 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий „ 10 ” серпня 2004 року

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

В.О. Швець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Підготовка кваліфікованих спеціалістів – одне з головних завдань, які ставить перед вищою школою Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття). Зміни в економічній, соціальній та політичній сферах життя, впровадження нових інформаційних технологій (ІТ) вимагають нових підходів до розбудови як системи загальної середньої освіти, так і системи вищої освіти. Аналіз результатів навчання основ ІТ студентів лінгвістичних вищих навчальних закладів (ВНЗ) показує, що рівень сформованості знань та практичних умінь студентів, їх самостійності та готовності до подальшої самоосвіти значною мірою не відповідає вимогам сьогодення. Саме тому основною проблемою в дослідженні був пошук та розробка ефективної системи організації навчально-виховного процесу, яка базується на основі індивідуалізації і включення механізмів особистісного розвитку.

Вважаючи головним у навчанні основ ІТ напрямок розвитку особистості студента, в результаті активного пошуку шляхів його реалізації у вищих педагогічних навчальних закладах, зокрема у лінгвістичних, вбачається актуальним застосування особистісно орієнтованої системи навчання основ ІТ, яка базується на принципах гуманізації, індивідуалізації та демократизації і враховує характерні якості особистості студента. Система має бути спрямована не тільки на оволодіння кожним студентом певною сумою знань, умінь та навичок, але, що значно важливіше, – і на розвиток особистості студента.

Значний вплив на обрання напрямку дослідження мали наукові роботи М.І. Жалдака, Н.В. Морзе, М.І. Шкіля, А.Ф. Верляня, В.І. Ключка, Е.І. Кузнецова, Ю.С. Рамського, В.М. Монахова, А.П. Єршова присвячені питанням підвищення ефективності навчального процесу як у середніх так і вищих навчальних закладах, підготовці вчителів до використання ІТ в навчально-виховному процесі. Результати аналізу цих робіт дозволяють осмислити проблеми формування мотивації, методів, прийомів, організаційних форм отримання знань та умінь, закласти основу для розуміння проблем навчання у вищій школі. З урахуванням викладеного вище було обрано об’єкт, предмет та мету дисертаційного дослідження **„Особистісно орієнтована система навчання основ інформаційних технологій в процесі підготовки майбутніх вчителів іноземних мов”**.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження пов’язане з реалізацією основних положень закону України „Про освіту”, напрямками державної програми „Освіта” (Україна ХХІ століття), державною програмою „Вчитель” та виконане відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри інформатики та комп’ютерних технологій Київського національного лінгвістичного університету. Напрямок дисертаційного дослідження пов’язаний з темою: „Система інформаційної підтримки лінгвістичної освіти на базі мультимедіа та Інтернет – технологій”, державний реєстраційний №

0102U002353 УкрІНТІ. Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою НПУ імені М.П. Драгоманова (протокол №12 від 29.05.2003 р.), а також рішенням бюро Ради з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол №7 від 23.09.2003 р.)

Об'єкт дослідження — навчання основ інформаційних технологій студентів факультетів англійської мови (спеціальність "Англійська мова та література"), німецької мови (спеціальність "Німецька мова та література"), іспанської мови (спеціальність "Іспанська мова та література"), французької мови (спеціальність "Французька мова та література") лінгвістичних вищих навчальних закладів.

Предмет дослідження – методика формування знань, умінь та навичок основ інформаційних технологій, формування особистості в навчально-виховному процесі за умов застосування особистісно орієнтованої системи навчання основ інформаційних технологій студентів лінгвістичних вищих навчальних закладів.

Мета дослідження полягає в розробці та впровадженні особистісно орієнтованої системи навчання основ інформаційних технологій студентів лінгвістичних вищих навчальних закладів.

В основу дослідження була покладено **гіпотезу** про те, що використання особистісно орієнтованої системи навчання основ ІТ студентів лінгвістичних ВНЗ дозволяє:

- надати знання, уміння та сформувати навички, які необхідні студентам лінгвістичних ВНЗ для ефективного використання засобів ІТ у професійній діяльності;
- активізувати активність та пізнавальну діяльність студентів за рахунок застосування в самостійній роботі елементів творчого пошуку;
- інтенсифікувати розвиток особистісних характеристик на основі аналізу особистих якостей та можливостей кожного студента, його початкової підготовки з основ ІТ, його творчих та розумових здібностей, досвіду роботи із засобами ІТ.

Відповідно до мети дослідження та висунутої гіпотези було заплановано наступні **завдання**:

1. Провести аналіз можливостей використання засобів ІТ у діяльності вчителя іноземних мов.
2. Розробити зміст навчання основ ІТ студентів лінгвістичних вищих навчальних закладів.
3. Розробити компоненти особистісно-орієнтованої системи навчання основ ІТ студентів лінгвістичних ВНЗ орієнтовані на розвиток, набуття й поглиблення професійних знань, формування умінь і навичок, розвиток творчих здібностей студентів.
4. Експериментально перевірити ефективність застосування створеної системи.

Методологічною основою дослідження стали філософські ідеї про пізнання й відображення дійсності в людській свідомості; системно-структурний підхід до аналізу навчальної діяльності; теорія розвиваючого навчання; результати досліджень закономірностей

навчально-виховного процесу відомими вітчизняними та зарубіжними психологами, дидактами і методистами; наукові здобутки з методики та методичного забезпечення навчання інформатики.

Теоретичною основою дослідження є теорії змістовних узагальнень і структурування навчального матеріалу, концепції цілісного відображення складових частин науки – знань методології, видів специфічної діяльності у вивченні фундаментальних дисциплін; положення про єдність свідомості і діяльності.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз науково-технічної, психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури з проблем дослідження та моделювання навчально-виховного процесу; аналіз наукової літератури, у якій висвітлюються проблеми навчання основ інформаційних технологій студентів лінгвістичних ВНЗ; аналіз можливостей удосконалення організаційних форм, методів та засобів навчання основ інформаційних технологій, які застосовуються в навчальній та науковій діяльності студентів і викладачів лінгвістичного вищого навчального закладу, активізації пізнавальної діяльності, інтенсифікації навчального процесу; емпіричні – анкетування, тестування, спостереження, бесіди зі студентами та викладачами; аналіз досвіду роботи вчителів щодо використання інформаційних технологій у навчальному процесі школи та вищих навчальних закладів; констатуючий, пошуковий та формуючий експерименти: аналіз можливостей розробки та удосконалення методів, форм навчання основ інформаційних технологій студентів лінгвістичних ВНЗ; використано методи математичної статистики для опрацювання результатів констатуючого та формуючого експериментів.

Наукова новизна дослідження вбачається в тому, що вперше запропоновано науково та експериментально обґрунтовану особистісно орієнтовану систему навчання основ інформаційних технологій студентів лінгвістичних вищих навчальних закладів, яка реалізується на основі модульної (блочної) організації навчання та враховує: різний рівень початкової підготовки студентів, різний рівень швидкості сприйняття та засвоєння матеріалу студентами; сприяє індивідуалізованому вирішенню проблем, які виникають у процесі самостійної підготовки до заняття. Створена система забезпечує умови для індивідуалізованого та диференційованого навчання; випереджальної самостійної роботи; спонукання до самоаналізу навчальної та професійної діяльності, виявлення власних труднощів та помилок; сприяє формуванню професійних умінь та навичок студентів лінгвістичних ВНЗ.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що добір змісту, форм та методів навчання основ ІТ студентів лінгвістичних ВНЗ виконано з використанням результатів теоретичного дослідження цілей навчання основ ІТ у лінгвістичних ВНЗ, теоретичного аналізу професійної діяльності вчителя іноземних мов.

Практичне значення дослідження полягає в:

- розробці та впровадженні у навчально-виховний процес особистісно орієнтованої системи навчання основ інформаційних технологій, яка складається з десяти органічно взаємопов'язаних модулів і може бути використана у навчально-виховному процесі лінгвістичних ВНЗ;

- цілеспрямованому удосконаленні змісту навчання основ ІТ студентів лінгвістичних ВНЗ.

Апробація та впровадження результатів дисертаційного дослідження проводилась під час експериментального навчання студентів факультетів англійської мови, німецької мови, іспанської мови, французької мови Київського національного лінгвістичного університету (довідка №979/16-23 від 11.12.2003) протягом 1998-2003 р.р. Основні положення та результати дослідження доповідались, обговорювались і отримали схвалення на: II та IV Міжнародних науково-методичних конференціях викладачів ВНЗ, вчених та спеціалістів. „Высокие технологии в педагогическом процессе” (г. Н.Новгород, ВГИПИ, 2001г., 2003 г.); науково-методичних семінарах “Информационные технологии в учебном процессе” (ЮУГПУ им. К.Д. Ушинского, г. Одесса, 2001г., 2003г.); II Всеукраїнській науково-практичній конференції „Стратегія управління закладами освіти в умовах формування інформаційного суспільства” (м. Херсон, 16-18 жовтня 2003р.); науково-практичній конференції „Методичні аспекти викладання іноземних мов у вищих закладах освіти” (НАВСУ, м. Київ, 23 квітня 2004р.).

Висновки, рекомендації та методичні матеріали за результатами дослідження, **впроваджені** в навчальний процес Кіровоградського державного педагогічного університету імені В.Винниченка (довідка №1022 від 11.11.2003р.), Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького (довідка №1735/01-11 від 16.12.2003), Київського національного лінгвістичного університету (довідка №979/16-23 від 11.12.2003), Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини (довідка №279/01 від 22.03.2004), Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка № 15-38 від 29.03.04).

Особистий внесок здобувача полягає у розробці та створенні особистісно орієнтованої системи навчання основ ІТ студентів лінгвістичних ВНЗ.

Обґрунтованість і вірогідність результатів та висновків дисертаційного дослідження забезпечується опорою на фундаментальні психолого-педагогічні концепції навчання та розвитку студентів; кількісним та якісним аналізом стану теоретичної і практичної розробленості проблеми; результатами педагогічного експерименту, що проводився в рамках дослідження; впровадженням в педагогічну практику результатів дослідження.

Публікації. З досліджуваної проблеми надруковано 14 наукових праць, серед них 2 методичних посібники, 5 статей у фахових збірниках наукових праць, 1 стаття – у міжнародному науковому журналі, 1 стаття – у збірнику наукових праць НАН України, 5 робіт – у матеріалах конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг основного тексту дисертації становить 176 сторінок, на 42 сторінках подано 47 таблиць та рисунків, на 50 сторінках розміщено додатки. Список використаних джерел становить 247 найменувань, які подано на 20 сторінках. Робота в цілому викладена на 247 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** сформульовано проблему дослідження, обґрунтовано актуальність, визначено об'єкт, мету та завдання дослідження, охарактеризовано наукову новизну, теоретичне та практичне значення, апробацію та впровадження отриманих результатів.

У першому розділі „**Педагогічні передумови створення особистісно орієнтованої системи навчання основ інформаційних технологій студентів лінгвістичних вищих навчальних закладів**” на основі узагальнення наукових, методологічних і психолого-педагогічних досліджень різних авторів проаналізовано існуючий стан вивчення прикладних аспектів інформаційних технологій студентами лінгвістичних ВНЗ, застосування засобів ІТ вчителями іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах (ЗНЗ) та визначено шляхи удосконалення форм і методів навчання основ інформаційних технологій у лінгвістичних ВНЗ.

За результатами аналізу проведених досліджень показано, що система навчання основ ІТ студентів лінгвістичних ВНЗ потребує вдосконалення. Зокрема, традиційною системою навчання недостатньо враховується професійна спрямованість навчально-виховного процесу, не створюються умови розвитку здатності до самостійності, самореалізації та інших особистісних якостей.

У результаті досліджень було встановлено, що одним із ефективних чинників індивідуалізації і інтенсифікації навчання є реалізація особистісно орієнтованого навчання.

У другому розділі „**Психолого-педагогічні основи особистісно орієнтованої системи навчання основ інформаційних технологій студентів лінгвістичних вищих навчальних закладів**”, виходячи з аналізу методик навчання у вищій школі, особливостей розвитку особистісних якостей студента та його діяльності було сформульовано нове бачення особистісно орієнтованої системи навчання основ ІТ, як такої, що: враховує індивідуальні задатки, здібності та можливості студента; використовує передові педагогічні й інформаційні технології не тільки для оволодіння кожним студентом певною сумою знань, умінь, навичок, але, що значно важливіше – спрямована на розвиток особистості студента та передбачає диференціацію й індивідуалізацію навчання.

Запровадження методичної системи, побудованої на основі особистісно орієнтованого підходу та спрямованої на розвиток особистості, зокрема на формування активності особистості в навчальному процесі, на саморозвиток особистості, сприяє цілісному розумінню особистості

студента, її гармонійному розвитку та дозволяє ефективно сформувати належні знання та вміння з основ ІТ студентів з різним рівнем здібностей. Були досліджені зміни в меті освіти, змісті, методах, формах та організації навчання; у контролі результатів навчання при переході від традиційної до особистісно орієнтованої системи навчання.

Запропонована особистісно орієнтована система навчання основ ІТ включає модульну побудову навчального матеріалу, рейтингову систему контролю рівня навчальних досягнень. Застосування модульної організації змісту навчання основ ІТ дозволяє реалізувати диференційоване навчання. Модульна організація найбільш повно реалізує цикл засвоєння знань та дозволяє структурувати знання блоками з забезпеченням цілісності навчально-виховного процесу. При цьому створюється реальна можливість забезпечення єдності дискретності та неперервності у засвоєнні знань.

Зміст навчання основ ІТ сформовано з урахуванням завдань, які стоять перед вчителем іноземних мов та специфіки навчальної діяльності вчителів іноземних мов. В дослідженні пропонуються практичні роботи до кожного модуля. Вони є проєкцією завдань, які виконує вчитель іноземної мови в школі. Іншими словами, ще навчаючись в ВНЗ, майбутній вчитель має можливість самостійно відпрацювати деякі практичні завдання, які постануть перед ним як складові його навчальної діяльності у ЗНЗ. Таким чином, він, спільно з викладачем основ ІТ, вирішує проблеми та розв'язує завдання, які можуть виникнути в професійній діяльності. Отримуючи практичні завдання, студент здійснює самостійний пошук та вибір методів і засобів ІТ, мультимедійних програмних засобів (ПЗ) для їх виконання, розвиваючи таким чином свої творчі здібності, здатність до творчого та наукового пошуку, самоосвіти. Важливо відзначити, що студент отримує практичне завдання на тій мові, яка є основною у його майбутній спеціальності, тобто в залежності від того, на якому факультеті (англійської мови, німецької мови, французької мови чи іспанської мови) він навчається.

Дослідження показують, що переваги використання особистісно орієнтованої системи в тому, що здійснюється:

- виявлення та розуміння студентами недостатності рівня раніше засвоєних знань з інформаційних технологій і способів виконання практичних дій (рейтингова система контролю, що реалізується шляхом вхідного тестування);
- розширене формулювання задачі при вивченні кожної теми;
- спільна пошукова діяльність студента з викладачем (із застосуванням сучасних програмних засобів);
- самооцінка власної діяльності.

Розроблена система передбачає:

- інтенсивне застосування засобів і методів інформаційних технологій, як в якості складових технологій навчання, так і в якості об'єктів вивчення;

- органічне об'єднання індивідуальних і групових форм навчальної діяльності студентів;
- використання елементів інформаційних технологій для забезпечення підтримки діяльності викладача.

За проведеними дослідженнями, практична й наукова актуальність застосування особистісно орієнтованої системи навчання основ ІТ студентів лінгвістичних ВНЗ полягає в тому, що:

- основним напрямком в процесі навчання майбутніх вчителів стає спрямованість на розвиток особистісних характеристик, на розвиток творчих здібностей студента;
- здійснюється організація навчальної діяльності, при якій студент бере участь у керуванні змістом навчання, що, безумовно, веде до більш міцного й усвідомленого засвоєння матеріалу;
- враховується необхідність поетапного формування розумових дій;
- застосування особистісно орієнтованого напрямку має наслідком покращення компетентності майбутніх вчителів іноземних мов в області використання ІТ;
- однією із цілей навчання є розвиток комунікативних та соціальних здібностей студентів, особливо при роботі в мережі Internet.

У третьому розділі **„Організація проведення та результати педагогічного експерименту”** визначено основні напрямки застосування засобів ІТ в професійній діяльності вчителя іноземних мов; сформовано вимоги до результатів навчання; визначено та конкретизовано зміст; обґрунтовано обрання організаційних форм навчання; визначено мотиваційні фактори щодо навчання основ інформаційних технологій студентів лінгвістичних вищих навчальних закладів.

З метою забезпечення достовірності результатів дослідження протягом 1998-2003 років у Київському національному лінгвістичному університеті проводився експеримент. Одним із завдань константуючого експерименту було визначення місця засобів ІТ у фаховій діяльності вчителя іноземних мов. Перший етап дослідно-експериментальної роботи охоплював період з вересня 1998 року по червень 1999 року й передбачав визначення об'єкту, предмету, мети, формулювання гіпотези та постановку завдань дослідження.

Для експериментального підтвердження актуальності проблеми використання засобів інформаційних технологій в професійній діяльності вчителя іноземних мов та необхідності застосування нових методик в процесі навчання основ ІТ студентів лінгвістичних ВНЗ було обрано метод анкетування. Респондентами були студенти старших курсів, які працюють вчителями в школі та вчителі загальноосвітніх навчальних закладів (вибірка „І” та вибірка „ІІ”).

Результати визначення рівня знань та умінь учителів іноземних мов в галузі застосування засобів ІТ констатують недостатню сформованість елементарних знань та низький рівень практичних умінь з основ ІТ для різних категорій опитуваних. Статистичний аналіз результатів анкетування підтверджує репрезентативність обох вибірок.

На основі результатів проведеної роботи визначено зміст навчання основ ІТ. Студенти лінгвістичних ВНЗ повинні:

знати: структуру та призначення основних складових персонального комп'ютера (ПК), основні функції операційної системи; призначення програмних засобів;

уміти: застосовувати засоби операційної системи для опрацювання даних; використовувати ПЗ в процесі підготовки документів; виконувати аналіз та вибір мультимедійних ПЗ на певних етапах навчально-виховного процесу; застосовувати електронні словники та програми-перекладачі на всіх етапах навчання; навчати учнів використовувати мультимедійні ПЗ для підвищення рівня знань, умінь та навичок з іноземних мов; користуватися засобами мережі Інтернет;

мати навички: інсталяції/деінсталяції програмних засобів; виходу з нестандартної ситуації (збій в роботі ПК); пошуку інформації в мережі Інтернет; використання засобів мережі Інтернет для підвищення особистого фахового рівня та рівня компетенції школярів.

На другому етапі (1999 – 2001 р.р.) проводився пошуковий експеримент, у ході якого для теоретичного обґрунтування поставленої проблеми вивчались наукові роботи психологів, методистів, дослідження педагогів стосовного даного питання. В цей період також вивчались форми та методи навчання основ ІТ студентів лінгвістичних ВНЗ. З метою остаточного коригування змістового наповнення навчально-виховного процесу було проведено анкетування груп студентів старших курсів Київського національного лінгвістичного університету, які працюють вчителями іноземних мов в ЗНЗ та вчителів іноземних мов ЗНЗ.

На Рис.1 показано результати анкетування. В анкету було включено запитання, що стосувались необхідності засвоєння тем з основ ІТ, які пропонувалось вивчати студентам лінгвістичних ВНЗ за традиційними методиками та основних тем, вивчення яких вбачається доцільним за результатами констатуючого експерименту.

За результатами анкетування спостерігається, що як студенти, що працюють вчителями в ЗНЗ, так і вчителі іноземних мов не бачать необхідності в знанні основ програмування, умінні діагностування апаратного забезпечення, умінні створення Web-сторінок та встановлення програмного забезпечення загального призначення. Дані анкетування підтверджуються результатами аналізу наукових робіт та практичної діяльності передових вчителів іноземних мов.

У зв'язку з цим в дослідженні сформульовано додаткові вимоги до елементів методичної системи, організації та проведення навчально-виховного процесу.

Рис. 1. Результати визначення потреби вивчення різних аспектів апаратного та програмного забезпечення.

На третьому етапі (2001-2003 р.р.) проводився формуючий експеримент. Мета експерименту полягала в підтвердженні сформульованої гіпотези про підвищення рівня знань, умінь та навичок при застосуванні особистісно орієнтованої системи навчання основ ІТ в процесі підготовки майбутніх вчителів іноземних мов. Формуючий експеримент проводився в Київському національному лінгвістичному університеті на факультетах англійської, німецької, французької та іспанської мов, з використанням особистісно орієнтованої системи. У якості навчального посібника використано „Практикум з дисципліни “Вступ до інформаційних технологій в навчанні іноземних мов”. /Уклад. Т.І. Коваль, Л.А. Карташова, та ін. – К.: Вид. Центр КНЛУ, 2001. – 123с.”

Формуючий експеримент проводився у двох групах факультетів англійської та німецької мови, які склали експериментальну групу та в двох групах факультетів англійської та іспанської мови – контрольна група. В експериментальній групі навчання основ ІТ проводилось з застосуванням особистісно орієнтованої системи, студенти контрольної групи навчались з застосуванням традиційної методики.

Результати анкетування (Рис.2), показали, що рівень знань, умінь та навичок застосування засобів ІТ студентів експериментальної групи вищий, ніж студентів контрольної групи. Варто відзначити, що велика різниця у співвідношенні відповідей варіанту „ні” (6% та 93%) в тому, що студенти контрольної групи навчались за традиційною методикою, яка не передбачала навчання наприклад, інсталяції/деінсталяції, застосування мультимедійних засобів та ін.

Рис.2. Розподіл респондентів експериментальної та контрольної груп за рівнем знань, умінь та навичок з основ ІТ, отриманих в результаті навчання.

Для підкріплення достовірності твердження про те, що застосування особистісно орієнтованої системи навчання основ ІТ студентів лінгвістичних ВНЗ надає студентам можливість отримати більш високий рівень знань, умінь та навичок було проведено контрольне, додаткове тестування рівня навчальних досягнень вказаних груп респондентів.

Для визначення рівня практичних умінь та навичок застосування засобів ІТ респонденти отримували практичне завдання, яке відповідало змісту навчання та в якому в найбільшій мірі відображались вимоги до рівня підготовки студента.

Результати тестування подано на Рис.3 – рівень теоретичних знань, Рис.4 – рівень практичних умінь та навичок.

Аналіз проведеного дослідження показує, що рівень теоретичних знань, умінь та навичок респондентів, які навчались за традиційною методикою значно нижчий, ніж у респондентів, які проходили навчання основ ІТ із застосуванням особистісно орієнтованої системи. Відмінності у рівні практичних умінь і навичок дещо менші.

Рис.3. Стан сформованості теоретичних знань.

Рис.4. Стан сформованості практичних умінь та навичок.

Результати дозволяють зробити висновок про те, що використання особистісно орієнтованої системи навчання основ ІТ студентів лінгвістичних ВНЗ, дає суттєвий ефект та, зокрема, забезпечує:

- отримання знань, умінь та формування навичок, які є необхідними складовими фахової підготовки студентів лінгвістичних ВНЗ;
- інтенсифікацію розвитку особистісних характеристик на основі урахування та використання особистих якостей та можливостей кожного студента, досвіду роботи та початкової підготовки, творчих та розумових здібностей;
- органічне поєднання індивідуальних і групових форм навчальної діяльності студентів.

Дослідження показують, що при використанні розробленої системи:

- зміст навчання відповідає вимогам, сформульованим на основі аналізу професійної діяльності передових вчителів ІМ;
- навчально-виховні впливи забезпечують більшу ефективність, ніж при застосуванні традиційної системи навчання;
- структурування навчального матеріалу всередині кожного модуля забезпечує його доступність студентам з різними рівнями початкової підготовки у галузі ІТ;
- складові кожного модуля містять професійно значимі знання та забезпечують достатній рівень сформованості умінь і навичок.

З'ясовано, що при застосуванні особистісно орієнтованої системи навчання основ ІТ студентів лінгвістичних ВНЗ відмічаються такі переваги:

- навчальні елементи можуть використовуватися не тільки для модульного навчання, а й для традиційної системи навчання;
- розроблена система подання навчального матеріалу може бути ефективно використана у закладах післядипломної освіти;
- навчання в індивідуалізованій формі підвищує активність та мотивацію навчальної діяльності студентів;
- забезпечується можливість досягнення єдиних стандартів навчання, незалежно від регіону, де воно здійснюється;
- стає можливим індивідуальний темп оволодіння знаннями, уміннями та формування навичок;
- керування в процесі навчання зводиться до мінімуму (максимальна індивідуалізація навчання);
- результати педагогічного експерименту вказують на те, що висунута гіпотеза дослідження підтвердилась.

Проведені дослідження дозволяють зробити висновок про те, що практична й наукова актуальність застосування особистісно орієнтованої системи в процесі навчання основ ІТ майбутніх вчителів іноземних мов полягає в наступному:

- При застосуванні модульної організації навчального матеріалу особистісно орієнтованої системи навчання основ ІТ поєднуються нові підходи навчання та традиції, накопичені з моменту виникнення вивчення ІТ як дисципліни.
- Основним напрямком в процесі навчання майбутніх вчителів іноземних мов є розвиток особистісних характеристик, творчих здібностей студента.
- Система припускає таку організацію навчальної діяльності, за якої студент бере участь у керуванні навчальним процесом, що веде до більш міцного й усвідомленого засвоєння матеріалу.
- Навчально-виховний процес спрямований на розвиток творчої активності студента, постійне контролювання та позитивне стимулювання ним власних дій на основі самоконтролю, індивідуалізованого темпу навчально-пізнавальної діяльності.
- Застосування особистісно орієнтованого напрямку має наслідком зростання компетентності студентів у галузі застосування засобів ІТ.

ВИСНОВКИ

Для забезпечення належного рівня знань, умінь та навичок з основ ІТ в процесі підготовки майбутніх вчителів іноземних мов було внесено зміни в методику та організацію навчального процесу, в форми проведення занять та зміст навчання. Відповідно до мети та висунутої гіпотези в процесі дослідження було:

1. Проведено аналіз можливостей використання засобів ІТ в діяльності вчителя іноземних мов.
2. Розроблено зміст навчання основ ІТ студентів лінгвістичних вищих навчальних закладів.
3. Запропоновано та розроблено компоненти особистісно-орієнтованої системи навчання основ ІТ студентів лінгвістичних ВНЗ спрямовані на розвиток, набуття й поглиблення професійних знань, формування умінь і навичок, розвиток творчих здібностей студентів.
4. Експериментально перевірено ефективність застосування розробленої системи навчання основ ІТ зорієнтованої на лінгвістичне середовище.

Результати дослідження стали основою для створення практикуму “Вступ до інформаційних технологій в навчанні іноземних мов з дисципліни “Інформаційні технології”. Зміст практикуму відповідає типовим та робочим навчальним програмам і розрахований на студентів І-их курсів лінгвістичних вищих навчальних закладів.

Застосування особистісно орієнтованої системи навчання основ ІТ в процесі підготовки студентів лінгвістичних ВНЗ:

- створює умови: для свободи вибору темпу навчання, випереджальної самостійної роботи, самоаналізу навчальної та майбутньої професійної діяльності, виявлення власних труднощів та помилок, ефективного формування професійних умінь і навичок;

- вирішує проблему формування та розвитку активної особистості, здатної самостійно робити вибір, ставити й реалізовувати мету, що виходить за межі, визначені стандартними вимогами;
- забезпечує можливість усвідомлено оцінювати свою діяльність на основі аналізу особистісної діяльності;
- враховує відмінності рівнів початкової підготовки студентів лінгвістичних ВНЗ в галузі ІТ, швидкості сприйняття та засвоєння матеріалу студентами;
- підвищує активність та мотивацію навчання основ ІТ студентів лінгвістичних ВНЗ.

В основу системи закладено зміст, форми та засоби навчального процесу, які можуть видозмінюватись.

Результати педагогічного експерименту дають підстави вважати, що усі основні завдання дослідження були розв'язані, а гіпотеза в цілому підтверджена. Реалізація основних положень дослідження спрямована на вдосконалення існуючої педагогічної практики формування знань, умінь та навичок з основ інформаційних технологій студентів лінгвістичних вищих навчальних закладів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Провотар О.І., Карташова Л.А. Особистісно орієнтована система навчання основ інформаційних технологій при підготовці вчителів іноземних мов //Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: Зб. наук. праць /Редкол.-К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2003. – Вип. 7. – С. 75-82. (50%).
2. Карташова Л.А. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні іноземним мовам //Наука і сучасність. Зб. наук. праць НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К.: Логос, 2003. – Том XXXIX. – С. 55-65.
3. Карташова Л.А. Методичні основи викладання дисципліни “Інформаційні технології” для підготовки студентів мовних вищих навчальних закладів освіти //Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Зб. наук. праць / За загальною редакцією академіка АПН України Євтуха М.Б., - Київ: Видавничий центр КНЛУ, НМАУ, 2002.– Вип. 21.– С.28-32.
4. Карташова Л.А. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні іноземних мов //Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Зб. наук. праць / За загальною редакцією академіка АПН України Євтуха М.Б. - Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2004.– Вип. 26.– С.83-87.
5. Карташова Л.А. Управління інформацією в офісі з використанням програми Outlook. Нові інформаційні технології навчання в навчальних закладах України: Наук. - метод. зб., вип. 9 (Ч.1)/ Редкол.: І.І. Мархель (гол. ред.) та ін. – Одеса: “Друк”, 2002. – С.237-242.

6. Карташова Л.А. Методика використання інструментальних засобів для ефективної підготовки документів //Теорія та методика навчання математики, фізики, інформатики: Зб. наук. праць: В 3-х томах. – Кривий Ріг: Видавничий відділ КДПУ, 2001. – Т.3: Теорія та методика навчання інформатики. – С.68-72.
7. Коваль Т.І., Карташова Л.А., Міхневич С.І., Грецька О.О. Практикум з дисципліни “Вступ до інформаційних технологій в навчанні іноземних мов”. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2001. – 123с. (50%)
8. Карташова Л.А. Методика преподавания информатики для студентов первых курсов //Тезисы докладов на научно-методическом семинаре “Информационные технологии в учебном процессе” /Под ред. Жалдака М.И., Захарченко И.Г. – Одесса: ЮГПУ им. К.Д. Ушинского, 2001.– С.– 12-13.
9. Карташова Л.А., Провотар О.І. Особистісно орієнтована система навчання вчителів іноземних мов при вивченні основ інформаційних технологій //Сборник трудов четвертого научно-методического семинара “Информационные технологии в учебном процессе” \Под ред. Жалдака М.И., Захарченко И.Г., Макаровой И.О., Малоряна В.Л. – Одесса: ЮГПУ им. К.Д. Ушинского, 2003. – С.51-53. (50%).
10. Практикум з циклу дисциплін “Інформаційні технології в менеджменті (Управління інформацією в офісі з використанням програми Outlook)” для студентів спеціальності “Менеджмент організацій” /Уклад. Л.А. Карташова, Т.І.Коваль. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2002. – 85 с. (70%)
11. Провотар А.И., Карташова Л.А. Методы и инструментальные средства эффективной работы с деловыми документами. Компьютерная математика: Сб. науч. тр. / НАН Украины. Ин-т кибернетики им. В.М. Глушкова, Научн. совет НАН Украины по пробл. “Кибернетика”; Редколегия: Скопецкий В.В. (отв.ред.) и др. – Киев, 2000. – С.114-120. (50%)
12. Карташова Л.А. Использование макросов для работы с большими документами //Международный научный журнал: УСиМ: Управляющие системы и машины. – К.: Международный научно-учебный центр информационных технологий и систем НАН и МОН Украины, 2003, №1. – С.25-36.
13. Карташова Л.А. Управління особистісно-орієнтованою системою навчання у лінгвістичному університеті //Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції „Стратегія управління закладами освіти в умовах формування інформаційного суспільства”. – Херсон: ХДУ, 2003. – С.80-87.
14. Карташова Л.А. Роль електронних засобів у навчальній діяльності вчителя іноземних мов. //Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції „Стратегія управління закладами освіти в умовах формування інформаційного суспільства”. – Київ-Миколаїв: Інститут педагогіки АПН України, Управління освіти Миколаївської міської ради, 2004. – С.116-117.

АНОТАЦІЯ

Карташова Л. А. Особистісно орієнтована система навчання основ інформаційних технологій в процесі підготовки майбутніх вчителів іноземних мов. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія і методика навчання інформатики. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2004.

В дисертації досліджено та проаналізовано стан дослідженості проблеми навчання основ інформаційних технологій студентів лінгвістичних вищих навчальних закладів; проведено аналіз можливостей використання засобів інформаційних технологій в діяльності вчителя іноземних мов; розроблено зміст навчання основ інформаційних технологій студентів лінгвістичних вищих навчальних закладів; розроблено модульно-рейтингову систему управління навчально-виховним процесом; розроблено компоненти особистісно-орієнтованої системи навчання основ інформаційних технологій студентів лінгвістичних вищих навчальних закладів, які спрямовані на розвиток, набуття й поглиблення професійних знань, формування умінь і навичок, розвиток творчих здібностей студентів; експериментально перевірено ефективність застосування створеної системи.

Ключові слова: система, програмні засоби, зміст навчання, методи навчання.

АННОТАЦИЯ

Карташова Л. А. Личностно-ориентированная система обучения основам информационных технологий в процессе подготовки будущих учителей иностранных языков. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения информатики. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, 2004.

Диссертация посвящена проблемам обучения основам информационных технологий будущих учителей иностранных языков. Проведенные исследования показали, что существующая традиционная система обучения основам информационных технологий студентов лингвистических вузов остается недостаточно гибкой и такой, которая не имеет возможности учитывать быстрое развитие информационных технологий и программного обеспечения. На сегодняшний день используются традиционные дидактические системы, имеющие жесткую семестровую форму и требующие достаточно большого объема времени для аудиторных занятий. В рамках таких систем довольно сложно учитывать личностные качества студентов: скорость восприятия учебного материала, продолжительность произвольного внимания, реактивность нервной системы в целом, начальный уровень подготовки. Не учитываются разрыв в знаниях и

умениях студентов, которые пришли на первый курс обучения, не полностью обеспечивается преодоление студентами психологического барьера работы со средствами информационных технологий. Традиционной системой обучения также недостаточно учитывается профессиональная направленность учебно-воспитательного процесса, не создаются условия развития способности к самостоятельности, самореализации и других личностных качеств.

Детальное исследование указывает на то, что можно выделить два направления в учебно-воспитательном процессе обучения основам информационных технологий в высших лингвистических учреждениях. Во-первых, цель обучения студентов – получение знаний, умений и формирование навыков, дающих возможность использовать персональный компьютер для решения разнообразных профессиональных задач: применение в научной и творческой деятельности, в работе с документами, при подготовке методических материалов, в поиске и обработке информации. Во-вторых, обучение будущих учителей иностранных языков основам информационных технологий обеспечивает овладение эффективными современными средствами обучения иностранным языкам, которые в сочетании с традиционными методиками обеспечивают существенное повышение эффективности учебного процесса.

В процессе поиска эффективных путей усовершенствования обучения основам информационных технологий студентов лингвистических вузов на основе результатов изучения философской, психолого-педагогической, научно-методической и учебной литературы, а также руководствуясь достижениями передового педагогического опыта, было установлено, что одним из эффективных факторов индивидуализации и интенсификации обучения есть реализация личностно-ориентированной системы.

В работе сформулировано новое видение личностно-ориентированной системы обучения основам информационных технологий будущих учителей иностранных языков, учитывающей индивидуальные способности и возможности студента.

Были исследованы изменения в цели образования, содержании, методах, формах и организации обучения; в контроле результатов обучения при переходе от традиционной к личностно-ориентированной системе обучения.

Исследования показывают, что преимущества использования личностно-ориентированной системы в том, что осуществляется:

- выявление и понимание студентами недостаточности уровня прежде усвоенных знаний в области информационных технологий (рейтинговая система контроля, которая реализуется путем входного тестирования);
- расширенное формулирование задачи при изучении каждой темы;
- совместная поисковая деятельность студента с преподавателем (с применением современных программных средств);
- самооценка собственной деятельности.

Разработанная система предусматривает:

- интенсивное применение средств и методов информационных технологий, как в качестве составных технологий обучения, так и в качестве объектов изучения;
- органическое объединение индивидуальных и групповых форм учебной деятельности студентов;
- использования элементов информационных технологий для обеспечения поддержки деятельности преподавателя.

Анализ количественных и качественных показателей формирующего эксперимента подтверждает значительное повышение индивидуализации процесса обучения, базирующейся на такой организации взаимодействия студентов и преподавателей, при которой создаются благоприятные условия развития у субъектов обучения способности к самообразованию, самоопределению, самостоятельности и самореализации. Личностно-ориентированная система обучения основам информационных технологий, которая базируется на принципах гуманизации, индивидуализации и демократизации учитывает характерные качества личности студента. Система имеет направление не только на овладение каждым студентом определенной суммой знаний, умений и навыков, но, что значительно важнее – и на развитие личности студента.

Результаты педагогического эксперимента дают основания утверждать, что все его основные задачи были разрешены, а гипотеза в целом подтверждается. Реализация основных положений исследования направлена на усовершенствование существующей педагогической практики формирования знаний, умений и навыков основ информационных технологий у студентов лингвистических вузов.

Ключевые слова: методика, система, программные средства, содержание обучения, методы обучения.

ANNOTATION

Kartashova L.A. Personal oriented system of training basics informational technologies In process of training future teachers of foreign languages. – (Copy)

The thesis is aimed to obtaining the Candidate's Degree in Pedagogical sciences on specialty 13.00.02 – theory and methods of teaching information science (computer science). – M. Dragomanov National Pedagogical University Kiev, 2004.

The position of investigations the problem of teaching fundamentals of information technologies for students of linguistic universities has been investigated and analyzed in the dissertation.

The analysis of workability of information technologies in professional activity of a teacher of foreign languages has been putted. The content of teaching has been developed. The modular-rating system of conducting the process of system of conducting the process of teaching and training has been developed. The components of personal oriented system of teaching students of linguistic university referring to getting to development and to Deepings the professional knowledge, to formation of skills and

attainments, to development of creative forces of student – has been developed. Experimentally tested the effectiveness of using the created system.

Key words: methods, system, software environment, content of education, methods of education.

Підписано до друку 09.06.2004 р.

Формат 60x84/16

Друк ізографія. Папір офсетний.

Тираж 100 прим.

Поліграфічний центр „Геопринт”.

03150 м. Київ, вул. В. Васильківська, 69.